

<https://helda.helsinki.fi>

Merkillisiä elämänvaiheita

Riikonen, H. K.

2019

Riikonen , H K 2019 , ' Merkillisiä elämänvaiheita ' , Tieteessä tapahtuu , Vuosikerta. 37 ,
Nro 1 , Sivut 64-65 . < <https://journal.fi/tt/article/view/79391> >

<http://hdl.handle.net/10138/308946>

---

unspecified
publishedVersion

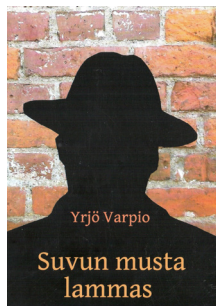
Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Merkillisiä elämänvaiheita

Yrjö Varpio: *Suvun musta lammas*. Herman Hese­kiel Holmströmin elämä. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura 2017.

Tampereen yliopiston Suomen kirjallisuuden emeritusprofessori Yrjö Varpio, joka on tunnettu muun muassa Väinö Linnan elämäkerrasta (2006), on kirjoittanut myös Miehikkälän paikallishistoriasta (1974) ja oman sukunsa jäsenistä, aihepiiristä, joka on esillä myös hänen muistelmateoksessaan (2016). Varpion uusi teos *Suvun musta lammas* kuvaa paitsi otsikossa mainittua Herman Hese­kiel Holmströmiä (1883–1943, vuodesta 1906 Helosalo) myös tämän isää ratamestari Gustaf Holmströmiä ja sisarus­kia. Lähes kolmannes kirjasta kertoo­kin yritteliästä isästä, joka kaakeli­muurarista koulut­tautui rautateiden palvelukseen ja päätyi Vanajan, Hämeenlinnan, Luumäen ja Suonenjoen kautta Tornioon ratamestari­ksi. Varpion esityk­sessä tulee kiinnostavasti esille myös Gus­tafin lestadiolaisuus. Jälkeläisistä yhtä sisarta lukuun otta­matta kukaan ei kuitenkaan näytä omak­su­neen isän uskon­suuntaa. Gustaf-isän osalta esillä on myös kiinnostavaa tietoa rautateiden toiminnasta ja toimihenkilöistä.

Gustaf Holmströmin lapset päätyivät varsin hyvin yhteiskunnallisiin ase­miin, esimerkiksi Emil, josta ilmestyi Varpion tutkimus vuonna 1992, toimi kansakou-

lunopettajana ja Väinö kruununvoutina sekä toimistopäällikkönä oikeusministeriössä. Perheen esi­koinen Herman Hese­kiel poikke­si kuitenkin kaikista muista. Kou­lunkäynti Kuopion lyseossa päättyi kolmanteen luokkaan, minkä jäl­keen hän siirtyi Helsinkiin, kat­kaisi ilmeisesti kaikki suhteensa perheeseensä ja suomensi nimen­sä Helosaloksi. Hänen vaiheen­sa osoittautuvat sangen kirjavi­ksi. Hän toimi sähkömiehenä, Osuus­toverikunta Elämän hallituksen sihteerinä ja Matti Kurikan Sosia­listisen reformipuolueen ohjel­matyöryhmän jäsenenä sekä pu­heiden pitäjänä. Kurikan ja hänen avustajiensa puheet eivät kuiten­kaan langenneet otolliseen maa­perään. Varpion siteeraaman *Kan­san Lehden* mukaan ”Kurikka puhui pötyä pitkältä ja paksulta, opetuslapsensa vielä enemmän, niin että lopuksi eivät itsekään tien­neet, mitä aluksi olivat puhu­neet”. Puolue ei saanutkaan yh­teen eduskuntapaikkaa.

Välillä Holmströmin mieli järk­kyi niin, että hän meni poliisi­asemalle haluten tulla pidätetyk­si. Hän näytti kuitenkin saaneen mielen tasapainon takaisin työ­kenneltyään teosofisen kirjailijan Pekka Ervastian maatilalla Oulun­kylässä. Sisällissotaan Holmström osallistui punaisten puolella kirju­rina ja sai siitä kuritushuonetuo­mion. Hänen uransa erikoisin epi­sodi oli kuitenkin osallistuminen vuonna 1921 lähetystöön, joka neuvotteli Edvard Gyllingin ja mui­den Karjalan tasavallan edusta­jien kanssa Itä-Karjalan Suomeen siirtyneiden pakolaisten paluus­ta. Mikä poikkeuksellinen tilan­ne: entinen punavanki neuvotte­lemassa Suomen valtion hiljaisen hyväksynnän perusteella Neuvos­to­liitossa ja kirjoittamassa selos­tusta ulkoministeriölle! Varpion selitys tälle on se, että ”Suomen ulkoministeriö koetti näyttää mah­dollisimman vähän kiinnostuneel­ta palautusasiassa.” Varpion kirjan keskeistä antia historiantutkimus­sen kannalta on Aunuksen kau­pungissa käytyjen keskustelujen

esittely. Holmström näyttää osal­listuneen aktiivisesti keskustelui­hin. Suoranaisesti ei käy ilmi, mi­hin tulokseen neuvottelut johtivat.

Elämänsä viimeiset kaksi vuosi­kymmentä naimattomana pysynyt Holmström-Helosalo näyttää viet­täneen hiljaiseloa muurarina Hel­singissä. Hänen toiminnastaan tie­detään lähinnä vain se, että hän oli muurarien ammattiliiton jäsen ja lahjoitti vuonna 1926 asema­sa nähden varsin suuren summan Englannin ja Pohjolan lakkolaisille.

Muutamat Holmström-Helosa­lolta säilyneet kirjoitetut teks­tit (kirje tohtori Uno Lojanderille, matkakertomus, joka sisältää ku­vauksen Karjalan Työkansan Kom­muunin tilasta, ja muistio ”Karjalan kysymys”) osoittavat, että hänellä oli myös kirjallisen ilmaisun kykyä.

Holmströmin suvun jäsenten ja jo mainittujen Kurikan, Ervas­tin ja Gyllingin ohella Varpio on pannut merkille Ervastian kasvatti­pojan Jaakko Liukkosen, joka oli sisällissodan aikana antanut luo­nettavuustodistuksen Holmström­ille tämän sitä pyydettyä oikeuden­käyntiä varten. Liukkosen kohtalo oli karmea: sytytettyään Ervastilta perimänsä talon tuleen hän ampui kaksi pientä tytärtään ja itsensä. Samalla tuhoutui Ervastian arvokas kirjasto.

Esillä on myös O. A. Solmu, joka toimi Gustaf Holmströmin lasten opettajana Suonenjoella. Varpio on luetellut hänen moni­puoliset toimensa opettajan työn ohella: Suonenjoen maamiesseu­ran perustajajäsen, maanviljelys­välineitä myyvän yrityksen asia­mies, kuntakokouksen esimies, Suonenjoen Säästöpankin johta­ja, maanviljelijä ja jopa ruumisark­kuliikkeen perustaja. Jälleen tulee ajatelleeksi, miten monitahoista työtä kulttuurin ja talouden alal­la juuri kansakoulunopettajat ovat tehneet.

Varpion kirja on myös tutki­musprosessin kuvaus. Siitä käy havainnollisesti ilmi, millaista sala­poliisintyötä ja lähteiden esiin kaivamista tekijä on joutunut suorittamaan tutkittaessa Holm-

ström-Helosalon kaltaisia vähän tunnettuja henkilöitä. Kansallisarkiston ja muiden arkistojen koelmat, puhelinluettelot, poliisin osoitekortistot, yksityishenkilöiden kirjeet ja päiväkirjat sekä haastattelut ovat olleet Varpion aineistona. Erityisen käyttökelpoiseksi on osoittautunut Historiallinen sanomalehtikirjasto. Varpio onkin liittänyt kirjaansa havainnollisia esimerkkejä lehtiutisista. Jaakko Liukkosen tapauksen yhteydessä olisi mielellään nähnyt maininnan siitä, että *Helsingin Sanomat* 20.5.1939 sisälsi siitä näyttävän reportaasin kuvineen (mukana oli muun muassa kuva surmatuista pikkutyöistä). Varpion mainitsemaa Kaarlo Vallin ”luokkasotaromaania” *Liekeissä* (1922) ja Vallin muuta tuotantoa on aikaisemmin käsitellyt Raoul Palmgren teoksensa *Kapinalliset kynät* kahdessa ensimmäisessä osassa.

Varpion teos on havainnollinen esimerkki siitä, millaisia kiinnostavia näköaloja ja ihmiskohtaloita avautuu tutkimalla historian hämärään jääneitä hahmoja.

H. K. RIIKONEN

Kirjoittaja on yleisen kirjallisuustieteen professori (emeritus).